

Номінація ПРОБА ПЕРА

Музичне просвітництво... Навіщо воно у вік Інтернету?

Старше покоління харків'ян сьогодні з печалем згадує, як багато уваги приділялося музичному вихованню в часи їх молодості. Скільки було радіо-телевізійних програм, популярних видань про класичну музику! В газетах у постійних рубриках друкувалися статті пізнавального характеру. А ще товариство "Знання", яке вело бурхливу просвітницьку роботу у різних напрямках - від видання серії популярних брошур з питань мистецтва до нескінченного потоку лекцій, які читались всім і вся - і в місті, і в сільських районах. Ці та інші традиційні форми в наш час переживають гостру кризу. Інтернет став сьогодні головним просвітником, у тому числі і музичним. Будь-яка інформація, будь-який рідкісний музичний твір вже є у легкому, невимушеному доступі. А можливість послухати кращих лекторів, типу Михайла Казініка, або отримати систематизований курс історії музики за 30 хвилин! Бажаєш подискутувати на гостру тему, почути думку знавців? - будь ласка, до твоїх послуг соцмережі, форуми на спеціалізованих сайтах. Було б бажання та час!

Да, традиційний образ лектора, який докладно розповідає про творчість композитора або вводить публіку в «курс справи» з приводу концертної програми, зараз явно застаріває. Так чи не помер інститут музичного просвітництва в його традиційних формах?

Можу погодитися з приводу форм, але "провідник" по заплутаним колам музичного мистецтва мені особисто потрібен. Хоча б тому, що в безмежному інформаційному полі легко заблукати, прийняти фейк за істину, зробити випадковий вибір на користь якогось другорядного явища. Ось тоді треба допомога того, хто зорієнтує на музичній «мапі місцевості» та зробить це ненав'язливо, без тиску і примусу. А це вже поворот, який відбувається сьогодні під девізом «не нудна класика».

Ось так «легко, артистично імпровізуючи проводить своїх слухачів у світ музики, наприклад, британський диригент і просвітник Бенджамін Цандер, який починає один зі своїх виступів приблизно зі слів: «Ви вважаєте, що далекі від класики? Насправді ви її любите, тільки поки що не знаєте про це». І далі він доводить це на прикладі виконання Прелюдії Шопена. На весь

процес доказу Цандер витрачає лише 20 хвилин. Всього 20 хвилин! і перший крок в музичну класику зроблено (ролик з відеозаписом виступу Цандера можна подивитися в Інтернеті).

А що думають з цього приводу харківські музикознавці, покликані крім написання наукових праць «сіяти розумне, вічне» серед слухачів? З цим запитанням я звертаюся до доцента університету мистецтв імені І.П.Котляревського Юлії Ніколаєвської.

– Юліє Вікторівно! Поспішаю привітати Вас с успішним захистом докторської дисертації. Як вдається поєднувати два, здавалось би, протилежних напрями – академічну науку та просвітництво. Відомо, що Ви ініціювали в місті ряд цікавих музично-просвітницьких проектів?

– Щодо суміщення науки, а ще викладацької роботи в університеті з концертно-просвітницькою, то, звісно, це не просто. Перш за все не вистачає на все часу, а ще проблеми фінансування. Кожний скільки-небудь серйозний проект потребує фінансової підтримки. А пошук спонсорів не завжди увінчується успіхом.

У кожній дії є своя точка відліку. Коли з'явилось Ваше захоплення просвітництвом?

– Мабуть, ще у школі. Вже тоді мене не потрібно було вмовляти провести якийсь концерт, підготувати вступне слово. У криворізькому музичному училищі, куди я вступила на теоретичний відділ, ця робота набула більш цілеспрямованого характеру. Вже тоді прийшло розуміння, що просвітництво – це не випадкове захоплення, це надовго. Коли прийшов час навчатися, а потім викладати у Харківському університеті мистецтв, я вже твердо знала, що музикознавець не повинен перетворюватися в кабінетного вченого, що наука і прикладна сфера діяльності (музична критика, лекторська практика) можуть і зобов'язані взаємодіяти. Наука підживлюється потребами культури, а безпосереднє музичне життя потребує професіоналів, які глибоко розуміють природу музики, логіку її історичних процесів.

Ваш перший просвітительський проект у Харкові? Розкажіть про нього.

– Зараз складно відновити хронологію всіх моїх проектів – їх було багато. Почну, мабуть, з Дитячої філармонії, яка була організована на базі Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї» сумісно з Іриною Сухленко,

доцентом нашого університету. Цей проект підтримав «Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів». Ідея дитячої філармонії і раніше була популярною в Україні. Багато дитячих музичних шкіл мали свої філармонії, які ставали частиною позакласної роботи учнів і готували їх до відвідування державних філармоній.

А Ваша філармонія? Вона відрізняється чимось від подібних їй організацій?

– Звісно. По-перше, професійним рівнем учасників. Ми запрошуємо виступати найбільш обдарованих дітей із міста і області, причому як солістів, так і колективи. Крім того, діяльність філармонії не зосереджувалася лише на збірних концертах. Ми вважали за краще тематичні програми, залучаючи до них не лише музикантів, але і дітей з театральних гуртків, художньої школи імені Репіна, хореографічної школи. На концертах діти-художники малювали, створювали пісочні анімації, по ходу концертів мали змогу включатися відео ілюстрації, фрагменти фільмів і ін. Ми ввели абонементну систему, проводили цикли заходів згідно заявленої теми. У роботі філармонії, як і у «дорослій» були визначені часові рамки роботи: кожен сезон починався у жовтні, а завершувався у травні.

Чи можете Ви згадати конкретний приклад проведення якогось філармонічного сезону?

– Візьмемо, наприклад, абонемент 2015-2016 років. Він включав концерти з серії «Загадкове бароко», дитячу музично-театральну вітальню «Хочу дізнатися...». Діти здійснювали «Музичні подорожі по країнам, містам, часам...». Серед інших вдалих подій – «Музика та фізика» сумісно з Ландау-центром та «Україна музична». Деякі концерти, вистави або вечори проводилися не лише у консерваторії, але і в затишному залі музично-театральної бібліотеки ім. К.С. Станіславського. Серед найяскравіших – вечір, присвячений 75-річчю з дня народження британського рок-музиканта, композитора та співака Джона Леннона, а також 110-річчю від дня народження Клавдії Шульженко, видатної естрадної радянської співачки та акторки.

На університетському стенді бачила афішу, що запрошувала на концерт «Музичні династії». Це теж Ваш проект?

– Так, уже перші концерти цього проекту показали його актуальність. У нас кажуть про династії будівників, токарів, лікарів, вчених. А де ж династії

музикантів? Коли ми запропонували цю ідею нашому колективу, виявилось, що вона припала до смаку багатьом. Так стали складатися програми, в яких батьки виступали разом зі своїми дітьми, і навіть онуками. Виступали цілими сім'ями, включаючи навіть братів, сестер, дідусів і бабусь. Виступала у тому числі й моя старша донька в якості ведучої концертів. Так несподівано почала відроджуватися давня традиція музикування, яка сформувала і своє слухацьке середовище.

Ви більше приділяєте увагу дитячому музичному вихованню. Це чимось мотивовано?

— Дуже цікаве та актуальне для мене питання. Я впевнена, що варто з дитячих років «ставити класичний слух», прищеплювати розуміння, що музична класика — це цікаво, захоплююче і корисно. Не будемо обговорювати дискусійне питання про вплив класичної музики на розвиток інтелекту, на моральне та фізичне здоров'я дітей. Але те, що їх потрібно виховувати на найкращих зразках музики, прищеплювати гарний смак, нетерплячість до попси — це не потрібно доводити. Ще один дитячий відомий проект «Канікули в університеті».

Як довго діти мали змогу навчатися в рамках цього проекту?

— Протягом тижня вони мали відвідувати різноманітні заняття, наприклад: курси «Корисної англійської мови» (з екскурсією по місту та відвідуванням музеїв та пам'ятних місць), уроки з сольфеджіо, музичний кінотеатр, шумовий оркестр, заняття по гриму, прийняти участь у ляльковому спектаклі та багато інших.

Наскільки я зрозуміла, всі ці проекти відбуваються в рамках університету...

— Звісно що ні. Три роки тому ми з Сергієм Горкушою, випускником нашого університету, затіяли фестиваль, в якому мали на меті подолати страх широкої публіки перед авангардною музикою. Так народився проект «#Impreza»: музичний фестиваль, який проводився у Харківській філармонії.

Що означає слово Імпреза у Вашому розумінні?

— По відношенню до проекту доцільно перекласти його, як «враження, емоційний вибух, пристрасть». Варто відмітити незвичний формат концертів — два відділення представляють собою абсолютно різні контрасти, в цьому полягає головна мета фестивалю — повернути увагу до сучасної,

академічної, електронної музики і провести паралелі з тим, що вже добре знайоме для публіки. Наприклад, на відкритті фестивалю відбулася прем'єра «Місячного П'єро» А. Шенберга у виконанні Яни Каушмян.

Чим Вам особисто запам'яталась ця прем'єра?

– Незвичністю інтерпретації, а саме у доповненні партитури Шенберга тіньовим театром під керівництвом тренера школи танців «ЛЕ Шкробтак» Анни Боровської. Ви скажете: «Театр?» – так, але незвичний, що виходить за рамки академічного мистецтва. Театр поклав на партитуру Шенберга сучасну хореографічну імпровізацію.

Дійсно, дуже цікаво. Існує стала думка, що авангард -- незрозумілий пласт мистецтва для простих слухачів, як Ви допомагаєте їм увійти й навіть закохатися в сучасну музику?

– В рамках фестивалю ми проводили зустрічі перед концертами у форматі «Чай з композитором», це допомагає слухачам наблизитися до цієї музики. Наприклад, визначною подією був приїзд зірки української електроакустичної музики Алли Загайкевич, слухачі мали змогу поспілкуватися з нею, а згодом безпосередньо почути її камерні твори, наприклад, «To breathe» для голосу та електроніки, «Друже Лі Бо» для бандури та електроніки. Ще важливою новиною стала презентація харківського Ансамблю сучасної музики, ініціатором і керівником був Сергій Горкуша. Прозвучали Камерна симфонія «Примирення: Роздуми над Стравінським» Річарда Камерона-Вульфа та «Камерний концерт для 13 інструментів» Д. Лігеті.

Як, на Вашу думку, вплинув цей проект на публіку Харкова?

– Після цього проекту харків'яни по-іншому почали ставитися до виконання сучасної музики. Причина, через яку в нашому місті не набуває бажаної популярності музика ХХ-ХХІ ст., є відсутність постійно діючого оркестру чи хоча б ансамблю сучасної музики. Потрібно систематично виховувати слухачів, націлювати їх слух на пізнання нового.

Це наскільки я зрозуміла, минулі проекти, чи є у Вас нові ідеї?

– Так, зараз стартувала нова ініціатива – «Музичні QR-коди Харкова» - паралельна програма фестивалю KharkivMusicFest-2021. Мета фестивалю – представити ключові фігури музичного авангарду в топосі Харкова. В рамках проекту прозвучать ключові твори, своє слово скажуть експерти, відбудеться

меморіальна подорож із «харківським домовиком» Михайлом Красиковим про «Червоного Моцарта», «українського Рахманінова» та інших корифеїв музичного олімпу Харкова.

Яке відношення до цього мають саме QR-коди?

– На ключових місцях будуть встановлені QR-коди, за якими можна отримати інформацію про митців та їхню «харківську історію». Заплановано 5 концертів-досліджень, 5 видатних імен, 5 історично важливих місць, 5 історій-відкриттів. Вже відбувся перший концерт «Федір Якименко та чудернацька музика ХХ століття», QR-код – бібліотека ім. В.Короленка, експерт – Антон Бондарев. Пролунали твори Ф. Якименка, О. Скрыбіна, К. Дебюсі, І. Стравінського. Також плануються ще 4 концерти в рамках цього фестивалю: «Сергій Борткевич та НЕостанні романтики ХХ століття», QR-код – дім Борткевичей, Сумська, 28; «Чорний квадрат Миколи Рославця», QR-код – Харківський національний університет мистецтв імені І.П.Котляревського; «Валентин Бібік vs київський авангард», QR-код – Харківське відділення Спілки композиторів України, Харківська обласна філармонія; Концерт п'ятий – enigma, хай залишиться таємницею.

Ви напрацювали величезний просвітницький досвід. Напевно вже можете визначити риси деякого «ідеального сучасного просвітника»? Чи впевнені Ви в тому, що старі форми просування класики в наше музичне життя застаріли?

– Ні, чому? Новим часто буває добре забуте минуле. Головне тут – особистість просвітника. Погодьтеся, не існує нічого більш традиційного, ніж лекція. Але коли за лекторську трибуну виходив відомий музикознавець Іван Соллертинський, а це було ще в 20-30 роки минулого століття, зала завмирала у передчутті яскравого, як завжди оригінального, особистісного слова про музику. Почитайте тексти його лекцій, вони опубліковані, і Ви зрозумієте, що можна, не опускаючись до дешевої популяризації, разом зі слухачами відкривати в класиці глибокі сенсові пласти. На таких лекціях навчалися в рівній мірі і спеціалісти і звичайна публіка. На цих лекціях (маю на увазі тексти та спогади сучасників Соллертинського) вчуся і я. Ось такий особистісний, оригінально авторський підхід до просвітницької справи сьогодні найбільш затребуваний. І не важливо, в якій формі він здійсниться. Головне, щоб ми разом підтримували та поглиблювали інтерес широкої публіки до класичної та сучасної академічної музики, впливу, пам'ятаючи

про тривожне застереження Гоголя: «Якщо музика нас покине, що буде з нашим світом».

Дуже дякую, шановна Юлія Вікторівна, за цікаву бесіду. Музичне просвітництво шукає сьогодні в процесі діалогу старих та сучасних форм. Чекаємо реалізації Ваших нових оригінальних проєктів.